

s po 4%, Andrej, Jakob in Matevž s po 3%.

Pri ženskah je po pričakovanju bilo daleč največ Marij, in sicer kar 23%, kar je skoraj četrтина, sledijo Katarine (9%), potem s po 6% Antonije, Ivane, Ane, Lucije, nato Franciške s 4%, s po 3% so zastopane Elizabete, Dominike, Helene, s po 2% pa še Agnes (Neža) in Margareta.

Formularji omenjajo tudi 520 različnih priimkov, avtorji pa opozarjajo, da kar 24% priimkov odpade na sledečih 13: Fonda, Petronio, Fragiaco, Ruzzier, Pittacco, Tamaro, Benedetti, Predonzan, Giraldu, Bonifacio, Fornasaro, Parenzan, Viezzoli. Ker je ena od avtoric, Darja Mihelič, dobra poznavalka starejše piranske zgodovine, nam je postregla tudi s podatki o tem, kdaj nekatere od teh priimkov v preteklosti v Piranu že srečamo. Nedvomno pa je, da so ob koncu 19. stoletja v Piranu prevladovali romanski priimki. Nekaj teh najdemo v Piranu ali v okolici še danes, v glavnem pa so se po letu 1954 zaradi spremenjenega nacionalnega sestava prebivalstva precej spremenili tudi priimki.

Avtorji so se zavedali, da na podlagi priimkov ni mogoče vedno sklepati na etnično podobo prebivalstva; preverili so podatke ljudskega štetja za leto 1890 in ugotovili, da je tedaj v piranski občini kar 86% prebivalcev navajalo kot pogovorni jezik italijanščino, slovensščino 13%, nemščino 1% in le 0,03% srbski oz. hrvaški jezik. Ob tem je treba naglasiti, da je okolica

Pirana bila bolj slovenska kakor samo mesto.

Na podlagi pregledanih poročnih formularjev so avtorji opravili tudi zanimivo analizo vseh v formularjih omenjenih poklicev. Ugotovili so, da je daleč najbolj zastopan poklic poljedelec (45% moških), k temu je mogoče šteti tudi številne "posestnike", vseh skupaj je torej bilo 50%. Mornariški poklic je opravljalo 15%, ribičev je bilo 5%, na ostale odpade 30% (več na obrtnike, manj na uradnike itd.). Vidi se, da so poklici prehajali iz roda v rod, pričakovan je tudi podatek, da so se npr. hčere pomorščakov pogosteje poročale z mornarji ipd. Mlajše generacije so se, kot je pokazala raziskava, bolj usmerjale od tradicionalnih poklicev (kmet, ribič) k donosnejšemu poklicu pomorščaka.

Poročni formularji kažejo celo vrsto nepogrešljivih poklicev tedanjega časa (mestni čuvaj, stražar, vratar, prižigalec luči, grobar itd.), veliko je bilo raznih uradnikov kot npr. računovodje, davkarji, cenilci in merilci polj, pisarji, notarji, advokati. Med obrtniki najdemo mlinarje, mesarje, čevljarje, tkalce, krojače, tesarje, sodarje, kolarje, zlatarje, kovače, ključavničarje, zidarje, kamnoseke, steklarje, arhitekto, brivce, lasuljarje, kopalniške mojstre, urarje, krčmarje, kavarnarje, slaščičarje, hotelirje. Potem so bili tu še različni pomožni delavci (nosarji, slugi, deklet). S pedagoško-umetniškega področja se omenjajo šolski mojster, profesor, doktor teologije, kipar, glasbeni mojster, s področja medicine doktor medicine, kirurg, farmacevt.

Vsekakor velja avtorje omenjenega dela pohvaliti, ker so znali izluščiti iz drobnih podatkov določenega administrativnega vira, kakršen je poročni formular, toliko zanimivih podatkov. Naše zgodovinarje ne premore veliko podobnih računalniško obdelanih raziskav, zato so nam avtorji omenjenega dela lahko za vzgled, ob tem pa nam je tudi jasno, da je za tovrstno delo potrebno veliko drobnega dela in vztrajnosti. Če nekatere sosednje države že premorejo kar nekaj podobnih mikrostudij, bo tudi pri nas treba osvojiti novo metodologijo, dobljeni rezultati bodo lahko prav zanimivi ali pa bodo vsaj potrdili (ali ovrgli) nekatera predvidevanja dosedanjih raziskav.

Delo je napisano v lepo berljivem slogu, včasih nekoliko hudomušno, in je kljub mnogim statističnim podatkom zanimivo branje.

Olga Janša Zorn

Roberto Starec: MONDO POPOLARE IN ISTRIA - Cultura materiale e vita quotidiana dal Cinquecento al Novecento. Collana degli Atti, Centro di ricerche storiche - Rovigno, N. 13. Trieste - Rovigno, 1996, 299 strani.

Avtor Roberto Starec je v izčrpnem etnološkem delu *Mondo popolare in Istria* opisal raznoliko in bogato

materialno kulturno dediščino ter vsakdanje življenje nižjih družbenih slojev v Istri. Posvetil se je predvsem študiju istrskega ljudstva v predindustrijskem obdobju in skrbno preučil njegov razvoj od 16. pa do začetkov 20. stoletja. Pri izredno obsežnem in dolgotrajnem delu si je pomagal predvsem z arhivskimi viri in zgodovinskimi pričevanji, seveda pa je dodaten izziv predstavljalo tudi bogato ustno izročilo in skrbno pregledovanje najdb, ki jih hranijo muzeji ali so še na terenu. Preučene knjižne vire je dopolnil z raziskavami na celotnem istrskem območju. Nedvomno pa je bistveni in skorajda nepogrešljivi del knjige bogato slikovno gradivo. Avtor je fotografije izbral med gradivom, ki ga je pripravil pri obisku osemnajstih muzejev (v Istri, Trstu, Rimu in Zagrebu) in na terenu v številnih krajih po vsej Istri, pa tudi med zgodovinskimi slikami, ki jih hranijo številne javne in zasebne zbirke. Delo je zaključil z izčrpnim bibliografskim kazalom virov in literature, ki bodo morbiti dobrodošla pomoč zagretim raziskovalcem Istre in njenega vsakdana.

Prvi stik s knjigo predstavlja uvodni del s krajšim orisom geografsko-zgodovinskih in etno-lingvističnih potez istrskega območja, saj tovrstni podatki nedvomno pripomorejo k boljšemu splošnemu razumevanju tako obsežne študije. Avtor je raziskavo strnil v tri zaokrožene tematske celote, ki se dopolnjujejo in predstavljajo bogato etnološko sliko nekdanjega istrskega vsakdana. Prvo poglavje je posvetil oblikam stavbarstva, drugi del prikazuje raznovrstnost narodnih noš, medtem ko je v tretjem tematskem sklopu predstavil kmečka orodja in delovne postopke.

Kamen je verjetno najstarejši material, ki ga je človek uporabljal za zidavo in za izdelovanje vsakdanjih predmetov v domu in pri delu. V različnih človekovih obdobjih sta se v gradbeništvu menjala način in oblika uporabnosti kamna. Do uveljavitve novih materialov so ga uporabljali kot konstrukcijski material in ga tudi ročno oblikovali - klesali. Gradbene oblike in sestava so bile odvisne od potreb in možnosti družinske skupnosti, ki se je morala pri gradnji prilagajati zlasti podnebnim razmeram in gospodarskim potrebam. Razvoj zidanja s kamnom in njegove uporabnosti pa je bil seveda določen tudi z zgodovinskimi in socialnimi razmerami. Avtor je tako doberšen del prvega poglavja posvetil preučevanju nekdanjih istrskih naselbin in predvsem ljudskemu stavbarstvu, ki ga je tudi tipološko razvrstil. Ugotovil je, da prevladujejo vsakovrstne oblike enonadstropnih in dvonadstropnih stavb, ki jih je razlikoval glede na postavitev zunanjega stopnišča. Zunanje stopnice, ki vodijo v nadstropje in se zaključujejo s pokrito lopo - *baladurjem*, se med seboj precej razlikujejo, tako po materialu kot po izdelavi. Pri skromnejših istrskih stavbah so zgrajene iz flišnih neenakih kamnov, tako po višini kot po širini. Njihova raznolikost pride do izraza predvsem v strmih vaseh, kjer naletimo na stopnišča, narejena iz preprostih kam-

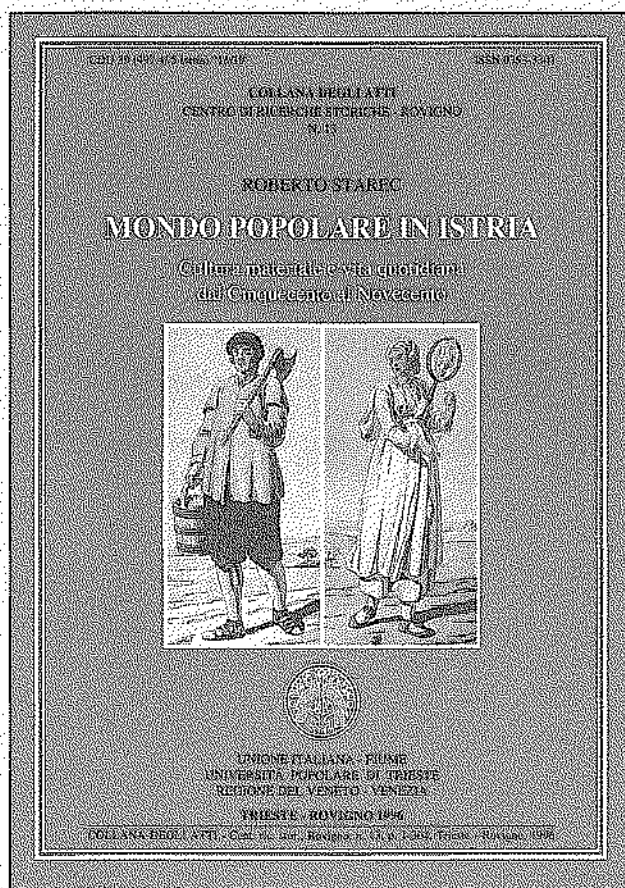
nov, ki so zaporedno grajeni v kamnite zidove, terase in stopnišča, ki povezujejo ulice. Drugačne, predvsem bolj natančno izdelane stopnice so iz apnenca. S tipološkega vidika pa so zanimive tudi hiše z navzven izstopajočim ognjiščnim delom in tiste s prizidanim ognjiščem.

Zanimivo pa je dejstvo, da so se začeli ljudje prav kmalu zavedati, da lahko s kamnitimi detajli razgibajo in poživijo stavbarstvo. Kamnoseški detajli so se namreč lepo ujemali s celoto in hkrati obogatili prostor in kulturo, četudi se po kakovosti obdelave močno razlikujejo. Domači kamnoseki so oblikovali okenske okvire, vratne portale, stopnišča in balkone. Vratni portali so ena od tistih sestavin v ljudski umetnosti, kjer je moč zasledovati tudi posamezna slogovna obdobja. Izdelovanje tega pomembnega elementa zunanje hišne opreme je bilo povezano z gradivom in tudi z gmotnimi možnostmi posameznih pokrajin in seveda naročnikov.

Pri vodnjakih in portalih je avtor analiziral funkcionalne in apotropejske prvine. Posebno pozornost so kamnoseki namenili oblikovanju vodnjakov, ki so jih postavljali na trgih (to so bili skupni vaški vodnjaki), na dvoriščih in celo v sami stavbi. Postavljali so jih tako, da so vanje kar najbolj funkcionalno lovili deževnico; kjer pa je bila talna voda, je že samo najdišče narekovalo postavitev vodnjaka. Vodnjaki so se med seboj razlikovali po materialu in načinu zaježitve vode. Razlikovali so se tudi po velikostih, kar je bilo odvisno od naročnika (vaške skupnosti ali posamezne kmetije), ter po razkošnosti vklesanih simbolov in napisov. Predvsem pa se vodnjaki močno razlikujejo po posameznih predelih. V Istri sta znana dva osnovna tipa. Talni, okrogel ali polkrožen vodnjak ima za okras le kamnit obroč, opremljen z lesenim pokrovom. Najpogostejši je okrogel, iz klesanih cilindričnih kamnov zidan vodnjak, zaključen s klesanim obročem ali grlom. Vodo so vlekli ročno, z vedrom na vrvi ali verigi.

Poseben tip vratnih portalov predstavljajo tisti s temenskim sklepnikom, ki je lahko tudi figuralno oblikovan. Sklepniki so bili ali zelo preprosto oblikovani, lahko pa so imeli tudi groteskne forme in maske - deformirani obrazi z velikimi in našobljenimi ustnicami, izbuljene oči in iztegnjen jezik. Kamnite glave tega tipa pa so lahko tudi vzdane v stene, predvsem pod streho in v bližini žlebov. Pred 16. stoletjem je razvoj portalov še zelo vprašljiv. Za to obdobje etnologi domnevajo, da so v domačijah postavljali pretežno lesene portale, le pri zidanih stavbah so bili kamniti.

Avtor v nadaljevanju opisuje vrste prizidkov, od krušnih peči in hlevov do raznovrstnih oblik nadstreškov. Raziskal je tudi zasilna pastirska zavetišča, tako imenovane *kažune*. Notranjost hišnih prostorov je preučil na podlagi ohranjenih izdelkov, v veliki meri pa si je pomagal tudi s sezname, popisi dot in oporokami iz 16., 17. in 18. stoletja. Tako je opisal kuhinjsko opremo in ognjišča ter vsakovrstna orodja in posode (sklede, kotli, košare, lonci). Med predmeti sobne opreme je

posebno pozornost posvetil predvsem skrbno oblikovanim in izrezljanim skrinjam in svetim podobam, ki so v obliki kipcev in manjših grafik krasile tako rekoč vsako istrsko hišo.

Istrska oblačilna kultura je drugi tematski sklop, ki je posvečen predstavitvi krajevne izdelave tkanin ter številnim nošam, ki so bile značilne za posamezne etnične skupine istrskega prebivalstva. Avtorja je zanimalo predvsem obdelovanje konoplje in lanu ter načini njune priprave za predivo. Ljudska noša je tista oblika obleke, pokrivala, frizure in okraskov, ki jo narod nosi ustrezno časovnemu in krajevnemu izročilu. Nekoč so ljudje svojo nošo tudi sami izdelovali iz doma pridelanih in predelanih surovin. Tudi oblika prvotne noše je bila povsem ljudska v tem smislu, da nanjo niso vplivale ne mestna noša ne obleke plemstva ali kakšne druge okoliščine. Avtor je opisal ženska in moška oblačila tako Italijanov (s posebnim poudarkom na južnih istro-romanskih središčih) kakor istrskih Hrvatov in Slovencev, pri čemer je upošteval razlike, ki jih je opazil znotraj vsake etnične skupine v vseh okrajih.

Za nošo "slovenskih Istranov" so značilne krojne posebnosti nekaterih ženskih in tudi moških oblačil. V Slovenski Istri je namreč znano posebno žensko, posrednjeveških vzorih krojeno srajčno oblačilo, gre za drobno nagubano in zaradi klinastega vstavka od pasu

navzdol precej razširjeno oblačilo. Glavni deli starejše moške noše so bile *brješe* ali *brgeše*, ohlapne in malo čez kolena segajoče hlače. *Kamežlin* je bil telovnik, ki so ga krojili iz istega blaga kot hlače. Povrhi srajce so ženske nosile še *spodnji* in *zgornji kamizot*. *Zgornje kikle* ali *kotle* so bile v pasu drobno nabrane in so bile krojene iz enobarvnega bombažnega, volnenega ali svilenega blaga. V inventarju starejše ženske noše je bila zelo pomembna peča, ki so jo imenovali *fečov* ali *fečol*. Na robovih je bila obdana z belo čipko. Istranke so si vogala peče, vsaj za praznje dni, zavezovala tako, da sta štrlela levo in desno.

V zadnjem poglavju je avtor spregovoril o ročni spretnosti istrskih kmetov, skrbno je popisal najznačilnejša orodja in delovne postopke. Splošnemu opisu značilnosti istrskih tal, pridelovalnih metod in orodja ter delitvi lastnine sledijo še prikaz živinoreje, košnje, prevoznih sredstev in vrst kmečkih vozov in plugov. Avtor je podrobneje predstavil pridelovanje in obdelavo žita za pripravo moke, posebno pozornost pa je namenil opisu vodnih mlinov. V nadaljevanju je opisal postopek obdelovanja vinske trte in oljčnih nasadov z vsem orodjem in postopkom za pridobivanje in hranjenje vina in olja (stiskalnice in torklje).

V zvezi s pridobivanjem olja se je razvila določena specializacija, ki jo je zahtevala tehnologija pridobivanja, ki so je bili večji le nekateri posamezniki. Pri tem je šlo za oljarne v njihovi zasebni lasti ali pa so bili samo zaposleni v skupni vaški oljarni kot izvedenci za oljarski posel. Skupne vaške oljarne so bile še zlasti značilne za Istro in so jih poznali kot "komunske torklje".

V tretjem tematskem sklopu pa se je avtor posvetil tudi ribolovu in morski plovbi, ki ji sledi opis vseh vrst domačih plovil, jader, vetrnic, mrež in drugih ribolovnih naprav. Zadnji dve podpoglavji sta posvečeni pridobivanju in trgovanju s soljo in ročni spretnosti pri oblikovanju lesa, kamna, železa, tkanin in gline. Solinarstvo ni bilo samo delo, ampak poseben življenjski slog v poletnih mesecih, ki se je odrazil na gmotnem, družbenem in duhovnem področju. Solinarska hiša je nudila vse pogoje začasnega bivanja. V njenem nadstropju je bil stanovanjski in kuhalni del, spodnji, pritlični prostor pa je bil namenjen hranjenju pridobljene soli. Bil je tudi shramba za orodje, mednje sodijo: *badil* (lopata za najrazličnejša vzdrževalna dela), *paloto* (za gladenje nasipov), *palotin* (za čiščenje kanalov v kristalizacijskih bazenih). Za pobiranje soli pa so uporabljali *palmon* (lesena zajemalna strgala), *gavero* (strgalo za zbiranje soli v kupu na bazenu), sol pa so prenašali in prevažali v hišna skladišča z ročnimi nečkami (*albol*) ali z enovaljastimi samokolnicami (*caricola*). Solinarke so v času prebivanja v solinah pripravljale tudi popolnoma specifično prehrano in si pri tem pomagale tudi z naravnim okoljem, torej z ribami in morskimi živalmi in nekaterimi rastlinami, ki so rasle po solinah.

Nataša Hljaj